

kaisemmassa tutkimuksessa ei ole käsitelty juuri lainkaan. Tutkijoiden aihepiiriä kohtaan osoittaman kiinnostuksen vähäisyydestä huolimatta on ilmeistä, että teoksessa tarkastellut kysymykset olivat skolastikoille tärkeitä. Näin ollen teos avaa tuoreita näkökulmia myöhäiskeskiajan aatehistoriaan, erityisesti kolminaisuusopilliseen teologiaan.

MIKKO POSTI
TEOL. MAIST., HELSINKI

PILVI TORSTI Suomalaiset ja historia. Helsinki: Gaudeamus 2012. 303 s.

Millainen rooli Mannerheimilla on nykysuomalaisten mielissä? Entä Kekkosella? Hallitsevatko suomalaisten historian tulkintaa sodat, lamakaudet vai kenties jokin muu? Näihin ja moniin muihinkin kysymyksiin vastaa *Suomalaiset ja historia* -teos. Tämä Pilvi Torstin kirjoittama laaja katsaus tuo uusia näkökulmia siihen, miten suomalaiset mieltävät historian.

Keskeinen tutkimustulos on, että suomalaisten historiakäsitys ei ole niin dramaattinen kuin voisi ajatella. Sitä eivät hallitse niinkään sodat, kuten voisi esimerkiksi itsenäisyyspäivän vieton perusteella ajatella, vaan arkiset asiat, kuten oppivelvollisuus, peruskoulu ja ilmainen koulutus. Nämä asiat saivat eniten mainintoja, kun kysyttiin Suomen historian tärkeitä vaiheita. Tämän perusteella suomalaisten historiakuva on siis monipuolinen ja saa uusia muotoja nykyhetken mukaan.

Suomalaiset ja historia esittelee monivuotisen Historiatietoisuus Suomessa -hankkeen tulokset yksissä kansissa. Tässä mielessä se on tutkimusraportti, jossa käydään läpi laaja kysely- ja haastatteluaineisto. Toisaalta teos pyrkii avaamaan laajempia näkökulmia ja keskuste-

luja tutkimusaineiston pohjalta. Vierailuvia kirjoittajia ovat Jukka Rantala, Kari Paakkunainen ja Marko van den Berg.

Suomessa ei ole aiemmin tehty yhtä kattavaa historiatietoisuutta käsittelevää tutkimusta. Tutkimuksen aineisto kerättiin kyselylomakkeilla ja haastatteluilla. Tuhanen hengen pilottivaiheen jälkeen lopullisen kyselyn sai 3300 suomalaista. Vastaukset palautti 1250 henkilöä, joista lähes kaikki otettiin mukaan lopulliseen aineistoon. Näin ollen vastausprosentti oli 35,3%. Lisäksi vastaajista jatkohaastateltiin 49:ää henkilöä. Laajan aineiston ansiosta tutkimustieto historian merkityksestä suomalaisille lisääntyi merkittävästi.

Vastaajilta kysyttiin historian tärkeimpiä tapahtumia oman sukupolven näkökulmasta. Aineiston perusteella hahmottui viisi eri sukupolvea, jotka kattavat vuosien 1930–1994 välillä syntyneet suomalaiset. Joka sukupolvelle oli ominaista jokin nuoruudessa eletty yhteiskunnallinen kokemus, joka poikkesi sitä edeltäneiden ja seuranneiden sukupolvien avainkokemuksista. Tämän perusteella sukupolvet nimettiin seuraavasti: sodan ja jälleerakennuksen sukupolvi (1930–1944), Kekosen, 1960-luvun ja kuulentojen sukupolvi (1945–1958), kylmän sodan päättymisen sukupolvi (1959–1974), EU-jäsenyyden ja laman sukupolvi (1975–1984) sekä teknologian, kansainvälisyyden ja terrorismin sukupolvi (1985–1994).

Ikä erotteli vastaajia toisistaan erityisesti silloin, kun puhuttiin menneisyyden merkityksestä ja kiinnostuksesta historiaan. Esimerkiksi vanhempien ikäluokkien kohdalla korostui Suomi ja suomalaisten historia, nuorempien kohdalla maailmanhistoria. Vanhemmat ikäluokat suhtautuivat nuoria kriittisemmin opetukseen ja tietokirjoihin.

Tutkimus kuitenkin osoittaa, että vaikka sukupolvilla on omaleimaiset kokemuksensa, niiden avainkokemukset ovat rinnakkaisia ja limit-

tyvät. Esimerkiksi toisen maailmansodan mainitsi myös joka kymmenes sotaa välittömästi seuranneen sukupolven jäsen, kun taas lamaan liittyvät maininnat keskittyivät nuorempaan eli 1975–1984 syntyneeseen sukupolveen. EU:hun liittymisen puolestaan mainitsi keskeisenä kokemuksena kolme nuorinta sukupolvea eli vuodesta 1959 eteenpäin syntyneet. Sukupolvet siis ovat monilta näkemyksiltään varsin yhtenäisiä.

Teoksen ydin kietoutuu vahvasti lukujen 6 ja 7 ympärille. Niissä käsitellään niitä historian tapahtumia, jotka Suomessa jatkuvasti puhuttavat: vuoden 1918 tapahtumat, toisen maailmansodan perintö sekä sotia seurannut murroskausi. Sisällissodan osalta voi todeta, että menneisyys on alkanut muuttua historiaksi, kun valtaosan mielestä tapahtumista ei tarvitse enää kantaa huonoa omaatuntoa. Lisäksi perinteisen valkoisen ja punaisten tulkinnan rinnalle on noussut neutraali käsitys, jonka mukaan kumpikin osapuoli oli tapahtumiin yhtä syyllinen. Talvi- ja jatkosodan tulkinnassa isänmaallisuuden, yhtenäisyyden sekä kaikkien osallistumisen rinnalla ovat näkyvissä myös sota-aikaan liittyvät raskeimmat puolet kuten traumaattisuus ja puhumattomuus.

Mielenkiintoinen yksityiskohta liittyy Mannerheimiin, joka tuntuu olevan aina ajankohtainen henkilö. Mannerheim mainittiin usein, mutta vastaajat eivät osanneet yleensä perustella valintaansa. Mannerheim ikään kuin kuului mainita, vaikka ei olisi varmuutta hänen historiallisista ansioistaan. Toinen keskeinen henkilö oli Kekkonen, jonka valtaa pidettiin varsin kohtuullisena. Kritiikin ohella Kekosta käsiteltiin yhä enemmän myös kulttihakmona. Sotien jälkeisen ajan keskeiseksi piirteeksi kuvattiin Suomen hyvinvointivaltion menestystarina, johon liittyvät yleinen optimismi ja positiivisuus.

Ulkoasultaan teos on näyttävä ja mielenkiintoisesti toteutettu.

Näin se kannustaa tutkimuksiin tottumattomampaakin tarttumaan siihen. Keskeisimpiä sitaatteja on nostettu erikseen esille, ja marginaaleissa olevat värilliset sanaympyrät kertovat ytimekkäästi, mitä tekstissä sillä kohtaa käsitellään. Lisäksi jokainen luku on värimaailmaltaan erilainen. Tämä korostaa sitä, että luvut on mahdollista lukea myös itsenäisinä kokonaisuuksina. Kirjan visuaalinen toteutus palvelee varmasti hyvin esimerkiksi opetusta. Kevyt ja osin populaarikin ulkoasu pitää kuitenkin sisällään painavaa asiaa.

Kirjan lukuisat sitaattit nostavat esiin äänet taulukoiden takaa ja pitävät mielenkiintoa yllä. On ollut hyvä valinta antaa ihmisten äänen kuuluu. Ajoittain tosin tuntuu, että haastattelut jäävät irrallisiksi, koska niiden syvälinen analyysi ei ole ollut mahdollista. Sama pätee oikeastaan koko kirjaan. Se onnistuu avaamaan monia mielenkiintoisia näkökulmia niin suomalaisten käsityksiin historiasta kuin kansalliseen kertomukseenkin mutta ei kuitenkaan pääse analysissään vielä kovin syväälle, ja johtopäätökset jäävät ohuiksi. Lukijan voi olla haastavaa saada kiinni kaikista herkullisista näkökulmista ja tuloksista, joita hänelle tarjotaan. Tämä avaus rakentaa kuitenkin hyvän pohjan ja antaa suuntaviivoja tuleville tutkimuksille.

Kirjan johtopäätöksissä todetaan, että tutkimusaineisto tukee näkemystä, jonka mukaan suomalaisten ajattelun pohjavireenä on kansallinen kertomus. Torstin mukaan kansallinen kertomus ymmärretään tulkinnoiksi yhteisön menneisyydelle keskeisistä tapahtumista. Olisi ollut mielenkiintoista lukea enemmän kansalliseen kertomukseen liittyvästä problematiikasta, koska kansallisen kertomuksen olemassaoloa ja määritelmää ei juuri kyseenalaisteta. Kirjassa kansallinen kertomus on toisaalta lähtöoletus, toisaalta haavekuva siitä, mitä halutaan olla, joskus jopa aktiivinen toimija, joka ”amentaa sotien tarinan kipeydestä ja sotienjälkeisten vuosikymmenten

elinvoimasta ja myönteisistä muistoista”. Muutkin laajat ja latautuneet käsitteet, kuten kollektiivinen identiteetti ja historiatietoisuus jäävät mielestäni osin abstraktille tasolle.

Kirja on kuitenkin antoisaa luetavaa, koska lukijan voi pohtia esimerkiksi sitä, mihin sukupolveen itse kuuluu ja millaisena itse näkee oman historiakäsityksensä suhteessa muiden käsityksiin. Kirja herättää tiedostamaan, että tulkitsemme menneisyyttä aina nykyisyydestä käsin. Samalla on mahdollista pohtia sitä, millaisia yhteisiä kokemuksia ja tulevaisuuden näkyjä jaamme. Millaisille kokemuksille identiteettimme suomalaisina perustuu?

JAAKKO MIKKOLA
TEOL. MAIST., HELSINKI

ISOTALO, LEENA
Yhteinen hyvä ja yksilön oikeus: Kansakoulun uskonnonopetus Kansallisen Kokoomuspuolueen politiikassa 1918–1923. Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran Toimituksia 222. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura. 2012. 276 s.

Tänä päivän koulujen uskonnonopetuksesta käydään vilkasta keskustelua sekä tiedotusvälineissä että poliittisten vaikuttajien keskuudessa. Tilanne on ollut sama aina 1900-luvun alusta alkaen. Koulujen uskonnonopetukseen otettu kanta on kuulunut puolueiden keskeisimpiin kirkkopoliittisiin aiheisiin ja se on ollut myös kirkon kiinnostuksen kohteena.

Leena Isotalon väitöskirja selvittää Kansallisen Kokoomuspuolueen suhtautumista kansakoulun uskonnonopetukseen vuosien 1918–1923 aikana ja sitä, miten tämä kanta ilmeni sen toiminnassa. Tutkimukses-

sa arvioidaan myös Kokoomuksen merkitystä Suomen uskonnonopetuskäytännön muotoutumisessa tutkimusajanjakson aikana.

Leena Isotalo lähestyy aihettaan kolmen pääkysymyksen välityksellä. Hänen ensimmäinen tutkimuskysymyksensä käsittelee sitä, mitä Kokoomuksessa ajateltiin uskonnonopetuksesta ja sen tehtävästä vastaisenäistyneessä Suomessa. Toiseksi tutkimus selvittää, miten puolueen uskonnonopetusnäkemys ilmeni sen toiminnassa ja millaisen painoarvon uskonnonopetuskustelu sai sen politiikassa. Kolmanneksi Isotalo tutkii, mikä oli Kokoomuksen merkitys suomalaisen uskonnonopetuskäytännön muotoutumisessa.

Väitöskirjan tekijä etsii vastauksia tutkimuskysymyksiinsä kolmella tasolla. Ensimmäisen tason muodostavat kokoomuslaisten kannanotot ja toiminta lainsäädännön parissa. Lainsäädäntö oli erityisen merkityksellistä, koska koululainsäädäntö ja uskonnonvapauslaki määrittelivät koko maan koulujen uskonnonopetuskäytännöt. Toinen taso on puolueen taso eli puolue-elimissä ja puolueen laajassa lehdistössä käyty keskustelu uskonnonopetuksesta ja se prosessi, jossa puolueen näkemystä muotoiltiin. Kolmas taso tutkimuksessa ovat yksittäisten kokoomusvaikuttajien kannanotot, joista puolueen mielipidekirjo tulee laajasti esiin. Leena Isotalo asettaa tutkimuksen aikakauden kontekstiin ja osaksi Kokoomuksen laajempaa poliittista profiilia.

Tutkimuksen rakenne on pääosin kronologinen, mutta lakien etenemiset Isotalo esittää omina kokonaisuuksinaan. Ratkaisu on perusteltu tekstin ymmärrettävyyden ja luettavuuden takia, kun väitöskirjan kirjoittaja samalla ottaa huomioon lakien yhtäaikaisen käsittelyn vaikutukset toisiinsa.

Tutkimuksen aikaraja on onnistunut. Se alkaa Kokoomuksen perustamisesta joulukuussa 1918 ja päättyy vuoteen 1923, jolloin sää-